

Toelichting bij de transcriptie van het cijnsboek van de hertog te Bergeijk 1629-1650,

naar het origineel in:

BHIC, Raad en Rentmeester Generaal (nr 9) inv. nr. 142, cijnsboek van de hertog van Brabant Bergeijk.

Het cijnsboek ch142 bestrijkt de periode 1629-1650. De betalingen zijn met behulp van jaarcijfers in de linkermarge weergegeven. Het cijnsboek is niet alleen getranscribeerd, maar ook van annotaties voorzien. Deze komen meestal uit het pandboek van de hertog. Dit boek van 1627 is een opsomming van bezittingen van de hertog bedoeld was om de verpanding in 1626 van Bergeijk aan Gerard van Broekhoven te boekstaven. Naar het boek wordt verwezen met hertog50850.

We geven een voorbeeld van een verwijzing uit het pandboek. Hieruit kunnen we zien dat het centrale marktplein van Bergeijk, gelegen tegenover het voormalige hotel Beukenhof, zowel *plaats* als *Beestenmarkt* heette. Een *boer* is een graanschuur. We zien overigens dat de panden niet hetzelfde zijn. In het pandboek wordt het gehele aangelag beschreven, in het cijnsboek slechts een deel ervan.

In hertog50850 (1627) 6v1:

Goyaart Willem Bergmans voors alnoch huysinge boere schuyr hoff ende aengelegen erffenis groot ontrent sestien loopensaets gelegen tot Bercheyck **aen de beestenmerckt** deen sijde ende een eynde aen de gemeyn straete dander sijde aen erve de kynderen Jan nijsen, isaac wachtelaer ende henrick willem berchmans, folio 190v art 3 belast met 5d ob nov; die selve alnoch viuyten voors onderpande folio 83v art 1 6d nov.

Hetzelfde aangelag en huis in hertog ch142 (1628) fol 106v:

Goyaert willem Berchmans schouteth van Bercheyck --- 13d
vuyt een stuck aengelachs groot 50 royen geleghen **aen de plaats** van bercheyck met ender sijde oost der kynderen Jan henrick nissen ten westen aen de dijck, goyaerts voors deynde ten suyden aen de waterlaet dander nort ande coolhooff hens selfff//

Datzelfde zien we op meerdere plaatsen in het cijnsboek: de cijnspanden zijn anders dan de panden van het pandgoed. Bijvoorbeeld in het cijnsboek op fol 13r bezit Aert Aert coommenaerts alias Aert Jan dries ceelen opt Loo "eenen bemde genaempt het eusel op Loo onder bercheyck". In het pandboek op fol 14v dezelfde persoon "huys schuyr hoff ende aangelegen erffenis opt Loo". Blijkbaar waren er nog meer percelen van hertog dan die in het cijnsboek worden beschreven en werd er misschien over deze percelen geen cijns betaald.

De panden van de hertog liggen in de dorpen Bergeijk, Westerhoven, Riethoven, Dommelen, Borkel en Schaft. In Bergeijk ligt het merendeel van de panden op Weebosch, Witrijt, Aa, Loo en Berkt. Voor het pandboek geldt hetzelfde.

Ook is het cijnsboek interessant voor de familienamen die erin voorkomen: dezelfde namen met familiebijzonderheden zijn ook in gebruik bij het pandboek van 1627(hertog50850), zie onder:
in hertog50850 65v4:

Peter zoon Gerard Henrik Nijsen ende de acht kynder Jans Gerards nijssen tot westerhoven besitten huys schuyr hoff ende aengelegen erffenis tot westerhoven groot ontrent 2 loopen deen sijde henrick gerart nijssen dander sijde Jacob gerart nijssen deen eynde henrick gerarts voors ende dander eynde de gemeyne strate, folio 190v belast met 6d nov.

in ch142 fol 106v:

Peeter gerart henrick nijssen tot westerhoven ende 8 kynder Jans gerarts --- 15d
uyt huys, hoff metten aengelach groot ontrent twee loopensaet aen erve henrick gerarts ex alio adriaen Peters.

We vinden soms merkwaardige overeenkomsten of tegenstellingen bij de vergelijking van het cijnsboek en het pandenboek. We geven er een weer: "slangenbeemd" versus "langenbeemd":

hertog50850 20v2: Jenneke dochter frans rombouts besit een stuck bempts gen(aamt) **den slangenbempt** gelegen int berckterbroeck groot ontrent drye loopensaet deen sijde ende een eynde aen erve Joost mercelis dander sijde aen erve willem berchmans dander eynde aen erve henrick frans rombouts, folio 194 art 4 belast met 13d nov.

Ch142: Jenneke en frans Rombouts --- 2st

vuyt eenen bemde genoempt **den langen bempt**, met ender sijde neffes marcelis Joosten, dander sijde ende eynde Joost marcelis, dander sijde neffes hendrick rombouts, desen bempt is geleghen int berckterbroeck op berckt

Een ander voorbeeld is de verschillende benaming van hetzelfde grondstuk in beide bronnen:

Ch142: Jan ende robbert kynder henrik berchmans 2 oert 4

vuyt eenen bemde **den vorsten bempt** geleghen tot bercheyck aent eynde met ender zijde adriaen van poppel dander zijde matheus franssen, beyde de eynde aen de gemeynt/

hertog50850 59v6: Jan en Robbert zonen Henrik Bergmans tot bercheyck aent eyckereynde besitten een stuck beempts gen(aamt) **de cleynen beempt** groot ontrent 2.5 loopen gelegen aent eyckereynde met beyde eynden aen de gemeynte deen sijde adriaen van poppel ende dander sijde matheus franssen, folio 195v art 1 belast met 2 oort 3?

D. Vangheluwe 31 jan 2013.